

Pevného plotu třeba kolem Wolкера

Proč? Aby odděloval Wolкера od lidu? Ne: aby nemohli k Wolkerovi knižní dekoratéri, kreslíři, leptaři a rytci, bibliofilové a jiná podobná čeládka, která sem — právě sem! — patří co nejméně. Už to začíná! Dostal jsem od oficiálního nakladatele Wolkerova p. Petra Wolkerovy Povídky a pohádky „ozdobené“, jak se říká, dřevoryty žáků školy Švabinského. Dvanáct mladých akademiků se sešlo a vyrylo do dřeva příčinlivě 14 více méně prostředních a zbytečných obrázků na motivy z prózového díla Wolkerova. A přitom jsou patrně oni i nakladatel hrdí na to, jakou službu autoru neprokázali, a přesvědčeni, že vykonali dílo piety k básníkovi. Už to tedy začalo. *První luxusní tisk díla Wolkerova*. Je proč zastít si tvář a zaplakat.

K Wolkerovi víže se malý, ne: velký zázrak, v nějž se nám nechtělo již věřit. *Byl čten skutečně lidem*. Nalezl si opravdu k němu cestu. Znali a četli aspoň některé jeho věci skutečně začazení a osmahlí dělníci; listy v jeho knížkách obracely opravdu učerněné mozolné ruce. Nuže, ten zázrak nedal některým lidem spat. Musí být stůj co stůj zkažen. Nedají si pokoje, pokud nepůjde Wolkerova publicita širokou vyježděnou silnicí všech autorů ostatních. Pokud se nestane luxusním artiklem. Pokud nebude dáván darem pod vánoční stromek ve vydáních se zlatou ořízkou ... hodně zbanálnělý ... stržený na úroveň ostatní *zábavné* četby ... Příležitostný dárek zábavné četby: on, Wolker, který by neměl být vůbec tištěn, aby byli lidé nuceni naučit se mu zpaměti a recitovat ho při výbojných pochodech ... Jest proč řvátí studem a hanbou.

Tedy: vysokého a pevného plotu kolem Wolкера jest třeba. Před ním zůstaňte všichni bibliofilští i pseudobibliofilští dobrodinci knihy. A za ním buď tištěn v *nejlevnějších* vydáních lidových, nejlépe v letáčích několikakorunových, v desetitisících exemplářů výběr z jeho díla a rozleť se každého léta jako roj bělásků do dálav co nejšířších.

Lyrika

A. M. Piša: *Hořící dům* — Václav Lacina: *Zjevení* — Miloš Jirko: *K staré vlajce* — Karel Erban: *Chudý stůl*

První knížka, kterou jsem četl od Piši, byl Nesrozumitelný svatý. Půl expresionism, půl kubism; zborcení forem a výbuch forem; a útok za formou, někdy i do prázdna. Víc smysly než nitro; víc žár než tvar; a víc dým než žár.

Co přišlo potom — Pozdravy, Hvězdy ve vlnách —, bylo zhášení barev, tlumení světél, rozvádění výbuchů v plynulost a tok. Působilo to dojmem, jako by Pišu odpudila snadnost formule, okatost formule. Jako by uskočil od formule; a kryl se v mlhu a šero, popel, chlad a stesk. Piša není člověk formule; jest víc: i člověk nedůvěry k formě. Je to seveřan. Má zrak obrácený do nitra, ponořený v jeho svár a dým. Čte víc srdcem než okem, a když okem, tož vytrženým; a píše váhavou těžkou rukou, člověk ne štěte, nýbrž rydla. Je-li kdo dnes protinožec tzv. poetismu, jest to on.

Dnes vystupuje z mlhy a šera dvou knih předchozích, na rukou odlesk plamenů *jiných*, než byly ony, jimiž svítil Nesrozumitelný svatý. Hořící dům jako těžká bludná loď ryje svou brázdou do tmy, ale z ní tryskají jiskry naprosto nic dekorativní: jiskry, které pálí a žhnou ...

Hořící dům je poesie, které říkají francouzští teoretikové personelní. To je subjektivní, ale i víc než subjektivní: to jde za typem, a konfese jest zde cudná a zastřená jako příběh. Hořící dům má řeč zjizvenou, jako by nesla stopy ran. Jeho epiteta jsou tvrdá a sukovitá; zavírají v sobě gesto. „Nad lesy, nad horami chmurně se sune / stín Mistrovy řízy. / Uprostřed popeleční vůně / rouhání světu slyš / a *dravě tiché předřikávání smrti*.“ (Str. 23) „Z tvé ruky štěstí poraní / mou žebráckou pýchu, / již zdvihl jsem nad světa troud.“ (21) „Když naposledy však zdvihla své oči od země, / slzami krutě udeřila / v srdce mé ...“ (19)

Život ne jako nálada, ne jako dar, ne jako samozřejmost smyslů, ne jako hudba a šum krve, ne jako milost nebo dobrodružství. Nýbrž jako boj, svár, zrada, vina, sudba, zatracení a vykoupení, odboj a hlad volnosti, spravedlnosti, očisty ... , taková píseň se tu hude. Někdy to připomíná z našich mladého dobrého Dyka, jindy Sovu; Lermontova z cizích. Ale ovšem je to své, jako je svá bolest a svá msta a své umírání. „Slyš! — Uprostřed vichru, jenž ze strží se zdvih, / uslyšíš zoufalství mého pyšný smích / a do vichřice rozevlát to stesk můj je, / jenž okny tvými horečně lomcuje ... / Marně. — Neb ráno v obzoru stop mých nenajdeš, / jen na dně květů jed a v písni lež / a věčný smutek v oblacích.“ (18)

Je to romantické? Jest a není. Má to sem tam romantickou drapérii.

176 ale možno ji odříznout, aniž se co podstatného změní. Je to předem a hlavně niterné. Zmučené vnitřním životem, který se těžko propaluje na vnějšek, jakýmsi křivolakým i přerývaným výlevem. Možná, že to stojí na prahu nového realismu; možná, že se to blíží ke kolektivismu ze strany zcela nové a nečekané. Zatím jest jisto tolik: prodírá se to úsilně ke kořenům. A vynáší tu popálenou rukou ze strusek a sutin roztavený kov, z něhož se vybíjejí mince spíš těžké než zpěvné. Proto je to tak opravdové a čestné.

Zjevení nejsou jen satiry, jak je tituluje autor, nýbrž i parodie. A hlavně ty parodie jsou znamenité. Od starého Čelakovského až do Rutteho a Nezvala zkarikoval tu Lacina několik básníků tak z vnitra a tak lehce a spolehlivě, že to někde přímo vyváží charakteristiku literárněkritickou a přejde do budoucnosti spíš než devadesát devět procent recenzi a literárních studií. Lacina navzdor svému jménu neulpívá na laciných tričích, na manýře, na jedné zkrivující patroně. Je několikaznačný, a proto tak bohatý v charakteristice. Ve Francii mají svého Paula Reboux, který vydává snad již pátý svazek svých literárních parodií: *A la manière de...* Tedy s kuráží za ním! Ať máme v rukou alespoň do roka druhý svazček nebo lépe druhou štětku těch literárních bodlin. A nezapomenout laskavě také na mne! I mne laskavě podělit pařenou metličkou!

Miloš Jirko není leckdo; měl svou chvíli slávy. Byl slavný buď r. 1919 nebo 1920. Jedna má přítelkyně, která ho vyslovovala důsledně Irko, hovořovala o něm tehdy ne bez pýchy krajanské. Jeho sláva, nemýlím-li se, trvala několik měsíců, ne-li celou zimu nebo celé léto. Vydal tehdy první knížku veršovou, jejíž jméno jsem již zapomněl a v níž objevil nevím již co, ale rozhodně něco podobného, jako že svět v mládí bývá krásný, nebo že je rozkošné milovati na lavičce v parku nebo na mezi nebo možná i pod rozevřeným paraplétkem. Tenkrát byli lidé válkou vyhladovělí ne jen fysicky; a nové objevy básnické polykali i s hlupy, chrousty a komáry jako cukrlátka. Nebyli docela nic vybíraví a nároční. Ale pak přišel někdo jiný a objevil, že jest přece jen nejlépe milovati v posteli, a zastínil našeho Jirko. Všecka sláva polní tráva. Jirko zmizel mi z obzoru.

Až před několika týdny spadla na mou nevinnou hlavu tato knížka, K staré vlajce. K řasu. To zní jako výzva! Jenže dnes dáme již starého čerta na staré jako na nové vlajky. Já alespoň slyším-li slovo vlajka, dostávám křeče a nemohu otevřít knížku dříve než až za týden. Čert vem tuhleť baumwolleindustrie! Metr širťynku na obyčejnou fangli je po několika korunách. Ale na literární vlajky je ještě mnohem levnější! Než jsem tedy knihu rozřezal, zjistil jsem, že se zatím stal z Miloše Jirka

177 velký pán a hodnostář v Českém slově. Koupím-li si někdy v neděli tento výtečný list, čtu tam nejprve palcovým písmem: Z kulturního života, a pod ním drobně: Z odp. red. dr. Miloš Jirko. Tedy něco jako literární pan domácí. To je vážné a napomíná k opatrnosti nás, kritické podnájemníčky.

Přes tyto šepty moudrosti a k nemalé své lítosti musím říci, že ta nová knížka Jirkova je strašně ošuntělá a vypelichaná. Působí dojmem druhého a třetího nálevu; a nejčastěji ředí takto Wolkeru.

A má při tom zvláštní metodu, zajímavou spíše lidsky než literárně. Říkati teplé i studené jedním dechem. Třebas: Žalm k oslavě zlata a chudoby (73). Bohatství a chudoba chváli se v krátké básni zcela klidně vedle sebe s dokonalou indiferentností, při níž pravice neví, co činí levice. Takovým způsobem sesekává se v jiných básničkách Jirkových klidně v jakési všepoetické haše bílé a černé, pepř a šafrán, špek a datle, idylka a revoluce. Kdybyste mne zabili, nepovím vám, co ta nebo ona báseň Jirkova je nebo chce.

Snad je tato poetika pendant k jisté české politice. Tutti frutti čili po česku: Od všeho trošku.

První knížka Karla Erbana jsou slabé verše, neslané nemastné, nijak nepoučené a neorientované, celkem však nevinné a neškodné. Nebylo by třeba vůbec o nich psát, nebýti doslovu pana dr. Josefa Knapa. Hůře než do rukou lotrům jest padnouti do rukou vlně ženy, napsal Nietzsche, neboť neznal Josefa Knapa. Z naivního prostoduchého Karla Erbana nejenže udělal 1. číslo jakési sbírky o zálučně symbolickém titulu zeměpisném Sever a Východ, již ovšem rediguje, nýbrž prohlašuje jej „čistým lyrikem a nebojí se prozraditi, že z nejlepších, jež v těchto letech u nás rostou“. A nadto horšího cosi: vycpává ho hned za ideální doklad své kritické teorie domorodecké a demonstruje na něm neostyšně její pochybné výhody. Na Erbanovi se líbí panu Knapovi, nejen že „se propaluje ke své vnitřní mladosti, k oné diltheyovské prazkušnosti, životní a osudovou trýzní“ (po čemž, mimochodem řečeno, není ani stopy v knížce), nýbrž i že „pociťuje s drásavým ostřím rytmus osudu a zachycuje jej veselou tragicou písní opojení“, a zvláště a především, že tyhle opravdu silácké kousky dělá „v době, kdy primitivistické hráčkářství poetismu má jistý kurs“ a kdy jiní jeho kamarádi „proběhli jako závodní drahou řadou programů, tendencí a slohů, jež označili naturismem, primitivismem, třídní poesí, expresionismem, poetismem a jinak“.

Co říci tomu všemu? Nic, než že pan Knap jest veliký tlachal před Hospodinem. Dělati ze samotářství, nepoučenosti a světové neorientovanosti ctnost, to je snad pannopanensky české, ale hlavně a především zápečnický lenošské až do hnutí. To je ta zápornost horší než vyložená

178 neřest. Kdy bude konečně, Čecháčkové, v těchto základních a zcela prostých věcech jasno? Kdy budou znemožněni takoví omezeňtí Knapové, kteří kopírují dnes vůči naší nejmladší poesii totéž ubožácké stanovisko, které zaujali vůči Máchovi Chmelenský a Tomiček a vůči mladému Hálkovi a Nerudovi roku 1859 Jakub Malý neblahé paměti?

Poesie sociální a proletářská

Pan Rudolf Illový vydal nedávno ve čtyřech svazcích antologii Československá poesie sociální. Dílo značné píše a svědomitosti. Pravda: má mezery — marně tu hledám na příklad krásné Neumannovy „Kukuříčné chleby“ z Třiceti zpěvů z rozvratu —, ale přece je po mnohé stránce zajímavé a poučné. Pan Illový snesl sem mnoho z toho, co bylo napsáno českým veršem a co se dotýká z větší menší vzdálenosti socialismu, co trpí kletbou i vzdorem chudoby, touhou svobody i nářkem nad její ztrátou, útlakem i odbojem společenským i hospodářským, co volá po právu, spravedlnosti, lidství: od Antonína Jaroslava Puchmajera až do Roba-Poničana a Okáliho ze Slováků, Rosůlka, Grmely, Čarka z Čechů. Měl patrně zásadou nezapomenouti na žádného básníka, který se byl sebezprchavěji dotkl kdy sociální struny. Tak se stalo, že je zde mnoho sociálních básní, ale málo sociálních básníků. Jsou zde sociální básně i od básníků celým svým založením nesociálních, přímo imperialistických individualistů, jako byl na příklad Theer. A je zde, hůře, mnoho básní od básníků zcela jasně bezvýznamných a nehodnotných nebo posud nevykvašených a nevyhraněných. Mnohem cennější by bylo obmeziti se na zcela patrné a bezesporné tvůrce poesie opravdu sociální a z nich podati výběr co nejbohatší.

Ale jedné zásluhy neupře nikdo antologii pana Illového. Staví ti znova zvláště naléhavě na mysl otázku: Co je to ta poesie sociální? Kde to začíná? V čem to vězí? Kde se toho chopit?

Nuže: jeden rozdíl jest patrný, čteš-li pozorně antologii pana Illového. Rozdíl mezi starší a mladší poesii sociální; tou mladší rozuměj: od Neumannova vzhůru. U Neumannova jest předěl. A sice v tomhleto. Před Neumannem — i u takového Nerudy, Sládka, Machara — máš sociální *motiv*, sociální *žánr*; od něho a po něm plynulou melodickou *metodu* oka, srdce, vůle a hlavně rozumu. Před ním: básník prezentuje ti nějakého otrhance nebo rebela jako velmi zábavný a zajímavý exemplář lidství, jako kuriosní případ, na který věsí sociální reflexe, úvahy, hrozby, kletby, ale nejčastěji slzy. Tento způsob jest cosi venkoncem nezávazného, nedůsledného, nahodilého a příležitostného v špatném smyslu slova. Sociální poesie jest u některých starších žánrem, jako je jim žánrem poesie

179 vlastenecká nebo selská, předměstská nebo historická, politická nebo artistní. A pěstují ty žánry svorně vedle sebe; tak na příklad Vrchlický nebo Čech. Je to stanovisko liberalismu: od všeho trochu čili tutti frutti. Jako by měli mozek rozdělený na různé příhrady, v nichž se voda nevyrovnávala, poněvadž nebyly spojitě.

Od Neumannova jest tomu jinak. Neumann vnesl do sociální poesie první *filosofii* a její důslednost: nietzschovský atheism, satanskou vzpouru, později civilisační a historický materialism. Nalezl, jak včlenit sociální poesii do totality duchově myslitelského a kulturního života své doby. To je jeho veliký čin. Nesporná veliká zásluha. Tím postavil českou sociální poesii na zcela novou základnu. Vytvořil z ní rázem poesii proletářskou, poněvadž stvořil ne jednotlivé básně sociální, nýbrž samu básnickou tvůrčí *metodu*, a to metodu ne sentimentální, nýbrž *racionální*. Ufňukanému sentimentalismu sociálnímu, ukazování ran a vředů, hadrů a bíd a buzení lítosti jimi jest od té chvíle odzvoněno; a kde se vyskytuje ještě v nové sociální poesii, jest zřejmě anachronismem. Neumann, Hora, Wolker, vrcholní básníci čtvrtého dílu antologie pana Illového, jsou ho úplně prosti. Od nynějška jest ustavena proletářská poesie jako nová metoda myšlenkové tvorby.

Každá tvorba jde za objektivisací; proletářská poesie liší se od poesie minulé jen tím, že jde za ní intenzivněji a uvědomleji. Díthyrambický lyrism Neumannův jest objektivisační; a ještě dále v objektivisaci pokračili misty Hora a Wolker tam, kde se přiblížili epičnosti a mytičnosti. Některé balady Wolkerovy ustavují přímo básnickou tvůrčím objektivismem řád a skladbu nového světa družnosti a pospolitosti.

Hovoří a píše se nyní mnoho u nás o likvidaci proletářské poesie. Zaniká prý s Wolkerem jako nejsilnějším zjevem své generace; jeho vrstevníci i následníci se prý orientují zcela nově a vycházejí prý při tom ze zcela nových kritérií a hledisk. Lituji, ale nevidím přesun, vidím jen pokračování. Proletářská poesie po samé své podstatě musí býti poesie časnosti i časovosti; ale časnost a časovost nejsou konstanta: nejsou nic, co stojí, nýbrž mění se a plynou. Proletářská poesie praví: nový časový tvar a výraz tomu, co je v tobě věčného. Není věčnosti mimo naplněnou časnost, mimo odpovědi zcela časové. Tento časový tvar a výraz jest objektivní a jest nutno jej ne jednou provždy nalézt, nýbrž *nalézat* stále znova a znova. Jak? Tím, že ho odvodíš z objektivních činitelů a výtvorů časovosti: z tvarů průmyslových, tovarů, strojů právě jako ze současné myšlenky vědecké a ze současných mravů společenských. Odvodíš! Ano. Ale nemysli si, že je to malá věc; že je to něco snadného. Neodvodíš ho a nezmocníš se ho ničím než právě tvorbou správně poučenou a řízenou.

Proletářské umění nemusí býti zasmušilé, těžkopádné, kvilivé, pathe-